

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมมาสู่ยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology) เป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญที่มีผลต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของมนุษย์ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบการสื่อสารของมนุษย์ที่เคยพึ่งพาภาษาและตัวหนังสือเป็นหลัก กลายเป็นการสื่อสารด้วยภาษาอิเล็กทรอนิกส์ซึ่งมีประสิทธิภาพที่กว้างขวางไร้ขอบเขต ในปัจจุบัน ความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีการพัฒนาอย่างรวดเร็วจนทำให้เกิดการคิดค้นนวัตกรรมหรือสิ่งอำนวยความสะดวกต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์เพิ่มมากขึ้น ประชากรส่วนใหญ่ต่างมีอุปกรณ์หรือเครื่องมือทางอิเล็กทรอนิกส์ สิ่งที่เคยบันทึกไว้ในหนังสือ เอกสาร หรือวัสดุอื่นก็นำมาบันทึกในอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์หรือระบบอิเล็กทรอนิกส์ มีการพัฒนาการเชื่อมโยงเครือข่ายคอมพิวเตอร์หรือ “อินเทอร์เน็ต” (Internet) ที่ทำให้การติดต่อสื่อสารนั้นสะดวกรวดเร็วและเชื่อมโยงกันได้ทั่วโลก รวมถึงมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารในเว็บไซต์ สื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) โปรแกรมประยุกต์หรือ “แอปพลิเคชัน” (Application) มีการให้บริการศูนย์แลกเปลี่ยนหรือรับฝากข้อมูลทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (Internet Data Center) และการใช้ประโยชน์อื่น ๆ อีกมากมายในชีวิตประจำวัน

ประเทศไทยก็มีการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคที่เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของประชากรในประเทศ โดยจากข้อมูลสถิติและรายงานผลสำรวจใน DIGITAL 2020: THAILAND² จาก We Are Social และ Hootsuite แสดงให้เห็นว่า ประชากรในประเทศไทยมีจำนวนประมาณ 70 ล้านคน จากจำนวนประชากรดังกล่าวพบว่า มีผู้ใช้งานเครือข่ายอินเทอร์เน็ตและสื่อสังคมออนไลน์กว่า 52 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 70 จากประชากรทั้งหมดในประเทศ ซึ่งสถิติผู้ใช้งานสื่อสังคมออนไลน์ดังกล่าวเพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2562 ถึง 2.3 ล้านคน ส่วนมากของผู้ใช้งานสื่อสังคม

¹ พรเพชร วิชิตชลชัย. (2542). การรับฟังข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์เป็นพยานหลักฐาน: ปัญหาและข้อเสนอแนะ. *นิตยสารศาลพาท*, 42 (4), หน้า 87.

² Kemp, S. (2020). *Digital 2020: Thailand*. (Online). Available: <https://datareportal.com/reports/digital-2020-thailand>. [2021, February 11].

ออนไลน์คือประชากรไทยอายุ 25-34 ปี รองลงมาเป็นประชากรไทยอายุ 18-24 ปี, 35-44 ปี, 45-54 ปี, 55-64 ปี, 13-17 ปี และ 65 ปีขึ้นไป ตามลำดับ การใช้งานดังกล่าวเป็นการใช้เครือข่ายอินเทอร์เน็ตเฉลี่ยมากถึง 9 ชั่วโมงต่อวันและเป็นการใช้สื่อสังคมออนไลน์เกือบถึง 3 ชั่วโมงต่อวัน ซึ่งประชากรไทยใช้โทรศัพท์มือถือในการเข้าถึงสื่อสังคมออนไลน์เป็นหลัก รองลงมาคือการซื้อสินค้าหรือบริการ และทำธุรกรรมทางการเงิน ตามลำดับ ทั้งนี้ ประชากรไทยกว่า 63 ล้านคน (คิดเป็นร้อยละ 90 จากประชากรทั้งประเทศ) ใช้เครือข่ายอินเทอร์เน็ตในการค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการ และกว่า 57 ล้านคน (คิดเป็นร้อยละ 82 จากประชากรทั้งประเทศ) เคยสั่งซื้อสินค้าหรือบริการผ่านช่องทางออนไลน์อีกด้วย สถิติดังกล่าวทำให้เห็นถึงบทบาทและการเพิ่มขึ้นของเทคโนโลยีสารสนเทศในประเทศไทย

เมื่อความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีพัฒนาไปอย่างรวดเร็วและประชากรในประเทศก้าวเข้าสู่การเป็นประชากรในโลกไร้พรมแดน (Cyber Space) นี้แล้ว แม้เทคโนโลยี อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์หรือเครือข่ายอินเทอร์เน็ตจะเป็นสิ่งที่สร้างประโยชน์ให้แก่คนในสังคม แต่ในขณะเดียวกันก็สามารถถูกใช้เป็นเครื่องมือในการกระทำความผิดได้ โดยหากมีการกระทำความผิดทางอาญาเกิดขึ้นจะต้องมีการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นหน้าที่ของรัฐในการจับกุมและควบคุมตัวผู้กระทำความผิดหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อค้นหาข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดจนสามารถที่จะนำตัวผู้กระทำความผิดไปลงโทษหรือรับผิดตามความผิดที่บุคคลนั้นได้กระทำให้ไป สิ่งที่สำคัญและจำเป็นที่จะใช้ในการพิสูจน์ถึงการกระทำความผิดก็คือ “พยานหลักฐาน” ที่ได้มาจากการสืบสวนที่กระทำโดยพนักงานฝ่ายปกครองและตำรวจ³ และการสอบสวนที่กระทำโดยพนักงานสอบสวน⁴ เนื่องจากการพิจารณาคดีของศาลในคดีอาญาของประเทศไทยอยู่บนหลักการของระบบกล่าวหาหรือมีลักษณะเป็นการต่อสู้คดีกันระหว่างโจทก์และจำเลย โจทก์มีหน้าที่หาพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความผิดของจำเลยเพื่อให้ศาลเชื่อโดยปราศจากข้อสงสัยว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริง ส่วนจำเลยมีสิทธิต่อสู้ว่าตนมิได้กระทำความผิดตามที่โจทก์ฟ้องด้วยการนำพยานหลักฐานเข้าสืบหักล้างพยานหลักฐานของโจทก์ สำหรับศาลจะวางตัวเป็นกลางในการรับฟังพยานหลักฐานของทั้งสองฝ่ายและพิจารณาพิพากษาไปตามรูปคดี การดำเนินคดีอาญานี้เป็นไปตามหลักที่ว่า “โจทก์มีภาระพิสูจน์จนสิ้นสงสัย” (Proof beyond a reasonable doubt) และหากยังมีข้อสงสัยจะไม่สามารถลงโทษบุคคลนั้นได้ไม่ว่าบุคคลนั้นจะเป็นผู้กระทำความผิดจริงหรือไม่ ซึ่งสอดคล้องกับที่บทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227⁵ บัญญัติว่า “ให้ศาลใช้ดุลพินิจวินิจฉัยชี้ขาด

³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 2 (10).

⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 2 (11).

⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 227.

พยานหลักฐานทั้งปวง อย่าพิพากษาลงโทษจนกว่าจะแน่ใจว่ามีการกระทำผิดจริงและจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้น” และในวรรคสองบัญญัติว่า “เมื่อมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยได้กระทำผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย” หลักในการดำเนินคดีอาญาข้างต้น จึงทำให้เห็นว่า การพิสูจน์ถึงการกระทำผิดหรือความบริสุทธิ์ของบุคคลในคดีอาญาจะต้องอาศัยพยานหลักฐานที่ได้มาจากการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนและห้ามไม่ให้ลงโทษบุคคลใดหากมีข้อสงสัยเกี่ยวกับการกระทำผิดนั้น

ในคดีอาญาที่มีความเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีจึงจำเป็นต้องรวบรวมพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์อย่างอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์หรือข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่ถูกรับใช้ในการกระทำความผิดหรือเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด เนื่องจากพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์นี้อาจเป็นสิ่งสำคัญในการพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงในคดีและทำให้สามารถลงโทษผู้กระทำความผิดได้ ทั้งนี้ กระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยได้มีการปรับปรุงกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการค้นหาและรวบรวมพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 ด้วยการบังคับใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 มาตรา 11 วรรคแรก⁶ กำหนดห้ามไม่ให้ปฏิเสธการรับฟังข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์เป็นพยานหลักฐานในคดี เพียงเพราะเหตุว่าเป็นข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ และได้แก้ไขพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์อีกครั้ง โดยมาตรา 11 วรรคแรก⁷ บัญญัติว่า “ห้ามมิให้ปฏิเสธการรับฟังข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์เป็นพยานหลักฐานในกระบวนการพิจารณาตามกฎหมายทั้งในคดีแพ่ง คดีอาญา หรือคดีอื่นใด เพียงเพราะเหตุว่าเป็นข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์...” ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ในคดีอาญาที่ทำให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจในการรวบรวมและแสวงหาพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์เข้าสู่สำนวนการสอบสวนที่จะนำมาใช้กล่าวหาและฟ้องผู้กระทำความผิดต่อศาลยุติธรรม หากแต่ในท้ายที่สุด พยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ที่เข้าสู่สำนวนจะสามารถรับฟังได้หรือไม่ก็เป็นดุลยพินิจของศาล เนื่องจากลักษณะของพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ที่มีลักษณะบางประการแตกต่างจากพยานหลักฐานทั่วไป อาทิ พยานบุคคล พยานเอกสาร พยานวัตถุ โดยเป็นข้อมูลที่ไม่มรูปร่าง สามารถกำจัดทำลาย แก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงได้ง่าย การเก็บรวบรวมและเก็บรักษาพยานหลักฐานประเภทนี้จึงส่งผลต่อความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐาน

⁶ พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544. มาตรา 11 วรรคแรก (เดิม) บัญญัติว่า “ห้ามมิให้ปฏิเสธการรับฟังข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์เป็นพยานหลักฐานในกระบวนการพิจารณาตามกฎหมายเพียงเพราะเหตุว่าเป็นข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์”.

⁷ พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม). มาตรา 11 วรรคแรก.

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติเกี่ยวกับการรวบรวมพยานหลักฐานทั่วไปไว้ในลักษณะ 2 การสอบสวน หมวด 1 การสอบสวนสามัญ โดยมาตรา 131⁸ กำหนดให้การรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ว่าจำเลยมีความผิดหรือบริสุทธิ์เป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะดำเนินการตามที่เห็นสมควร ทั้งยังมีการกำหนดเกี่ยวกับการรวบรวมพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ไว้ในมาตรา 131/1⁹ รวมถึงมีการกำหนดอำนาจที่พนักงานสอบสวนสามารถกระทำได้ เช่น อำนาจในการค้น อำนาจในการยึด อำนาจในการจับกุม เป็นต้น ซึ่งเป็นเพียงบทบัญญัติทั่วไปและไม่ได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์เป็นการเฉพาะ ส่วนการดำเนินคดีกับผู้ที่ใช้คอมพิวเตอร์หรือระบบคอมพิวเตอร์ในการกระทำความผิดมีกฎหมายพิเศษที่ออกมาบังคับใช้คือ พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 บังคับใช้กับการกระทำที่กฎหมายฉบับนี้ว่าเป็นความผิด เช่น การถือโงกออนไลน์ การหมิ่นประมาทหรือการทำให้ผู้อื่นเสียหายด้วยข้อมูลอันเป็นเท็จ การเข้าถึงรหัสของผู้อื่น การทำลายระบบ การทำลายข้อมูล การทำให้คอมพิวเตอร์ไม่สามารถทำงานได้ เป็นต้น โดยเป็นกฎหมายสารบัญญัติฐานความผิดต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและเป็นกฎหมายสบัญญัติถึงกระบวนการในการพิจารณาค้นหาพยานหลักฐานที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้¹⁰ รวมถึงมีการบัญญัติให้อำนาจเจ้าพนักงานของรัฐในการรวบรวมพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ไว้ในกฎหมายพิเศษอื่นอีกหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 หรือพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 เป็นต้น หากแต่ก็เป็นบทบัญญัติอำนาจที่กำหนดเพื่อให้เจ้าพนักงานตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวใช้และต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กฎหมายฉบับนั้นมุ่งคุ้มครองเป็นกรณีเฉพาะเท่านั้น ความผิดในคดีอาญาทั่วไปไม่อาจใช้อำนาจที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ได้

อย่างไรก็ตาม การกระทำความผิดที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีไม่ได้มีแต่เฉพาะการกระทำความผิดที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 หรือความผิดตามกฎหมายพิเศษอื่นเท่านั้น ในคดีอาญาทั่วไปอาจมีการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์หรือระบบอิเล็กทรอนิกส์ในการกระทำความผิด หรืออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์อาจอยู่ในฐานะอุปกรณ์จัดเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดได้ แนวโน้มการกระทำความผิดที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยี ทั้งอาชญากรรมคอมพิวเตอร์ อาชญากรรมบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต และคดี

⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 131.

⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 131/1 วรรคหนึ่ง.

¹⁰ ชัชทพงษ์ เชื้อดี. (2561). การเปรียบเทียบพยานเอกสารกับพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ (The Comparison of Documentary Evidences and Electronic Evidences). *วารสารวิชาการศรีปทุม ขลบุรี*, 15 (2), หน้า 91-92.

อาชญากรรมทั่วไปมีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้น รวมถึงมีการพัฒนาวิธีการและรูปแบบของการกระทำความผิดเป็นการกระทำที่ซับซ้อนหรือร้ายแรงยิ่งขึ้นทำให้พยานหลักฐานในคดีมีความซับซ้อนมากขึ้นไปด้วย หากแต่ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการรวบรวมพยานหลักฐานทางอิเล็กทรอนิกส์ยังมีไม่เพียงพอ พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบคดีอาญาไม่มีอำนาจในการเข้าถึงพยานหลักฐานทางอิเล็กทรอนิกส์เท่าที่ควร อีกทั้งยังขาดความรู้ความชำนาญในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานประเภทนี้ ส่วนหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่และมีกฎหมายรองรับการปฏิบัติหน้าที่ให้สามารถเข้าถึงพยานหลักฐานทางอิเล็กทรอนิกส์ง่ายกว่าพนักงานสอบสวน อาทิ กรมสอบสวนคดีพิเศษ กองบังคับการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเทคโนโลยี ก็จะได้รับมอบหมายเฉพาะคดีสำคัญที่ผู้บังคับบัญชาระดับสูงมอบหมายหรือคดีที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของประเทศ¹¹ การจะเก็บรวบรวมพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ซึ่งถือเป็นสิ่งที่สำคัญในการจะพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดีอาญาทั่วไปของพนักงานสอบสวนจึงจำเป็นที่พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบคดีจะต้องมีความรู้ความชำนาญและสามารถเข้าถึงพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ด้วยบทบัญญัติที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

สำหรับการรวบรวมพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ในคดีอาญาของประเทศไทยนั้นมียุทธวิธีที่แสดงถึงปัญหาและความสำคัญของการนำพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์เข้าสู่สำนวน¹² เช่น คดีฆ่า 5 ศพบันนังสตา ที่แสดงให้เห็นถึงปัญหาของการนำพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์เข้าสู่สำนวน โดยโทรศัพท์มือถือและข้อมูลการใช้งาน โทรศัพท์มือถือชิ้นนั้น ถือเป็นพยานหลักฐานสำคัญในคดีแต่กระบวนการขั้นตอนในการได้มาซึ่งโทรศัพท์มือถือ ทั้งการได้มาจากสถานที่ที่เปิดโล่งและผู้เก็บรวบรวมไม่ใช่ผู้ที่มีอำนาจในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานในคดี ทำให้เกิดข้อกังขาต่อความน่าเชื่อถือและการรับฟังพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ หรือ คดีบังพิตมายกครัว 8 ศพ ที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ โดยการสืบสวนหาผู้กระทำความผิดและการติดตามหาตัวผู้กระทำความผิดในคดีนี้มีการใช้พยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ ทั้งกล้องวงจรปิดซึ่งทำให้สามารถตามหาเส้นทางหลบหนีของกลุ่มผู้ต้องหาและตามตัวผู้ต้องหาไปยังจุดที่คนร้ายเคยหลบหนีผ่าน ไปและสัญญาณ โทรศัพท์มือถือของผู้ตายที่ช่วยให้รู้บริเวณพิกัดที่กลุ่มผู้ต้องหาหลบหนีไปหรือเคยผ่านไป เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถนำสัญญาณมาตรวจสอบหาหลักฐานเพิ่มและติดตามกลุ่มผู้กระทำความผิดในคดีได้ เมื่อนำพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ มาประกอบกับ

¹¹ ปิณฑ์ณัฐ ชันเขต. (2559). *ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการรวบรวมพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ในชั้นพนักงานสอบสวน*. วิทยานิพนธ์หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. หน้า 2-3.

¹² โปรดดู กรณีตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับการนำพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในการดำเนินคดีอาญา หัวข้อที่ 2.6 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

พยานหลักฐานอื่นในคดีจึงทำให้สามารถจับกุมตัวผู้กระทำความผิดและสามารถตัดสินลงโทษผู้กระทำความผิดได้ เป็นต้น

พยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์จึงมีความสำคัญเป็นอย่างมากในการดำเนินคดีที่มีความเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยี ทั้งในคดีอาชญากรรมคอมพิวเตอร์และคดีอาญาทั่วไป โดยพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ไม่เพียงแต่จะสามารถพบได้ในคอมพิวเตอร์และสิ่งบันทึกไว้ในคอมพิวเตอร์เท่านั้น หากแต่สามารถพบได้ทั้งในอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ประเภทอื่น ข้อมูลที่ได้จากอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ ข้อมูลการใช้งาน ข้อมูลจราจรทางอิเล็กทรอนิกส์ หรือข้อมูลที่ถูกจัดเก็บในเครือข่ายอินเทอร์เน็ตด้วยการรวบรวมพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ของพนักงานสอบสวนให้มีความถูกต้องน่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจึงควรดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรฐานที่ได้รับการยอมรับตามสากล เนื่องจากพยานหลักฐานนั้น อาจช่วยในการสืบหาและจับกุมตัวผู้กระทำความผิดของพนักงานสอบสวน รวมทั้ง อาจส่งผลต่อการพิจารณาสั่งหรือไม่สั่งฟ้องผู้ต้องหาของพนักงานอัยการ และการรับฟังเป็นพยานหลักฐานเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีของศาล ทั้งนี้ แม้ประมวลวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายพิเศษบางฉบับจะมีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการรวบรวมพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ไว้บางส่วนแล้ว แต่ยังคงปรากฏปัญหาเกี่ยวกับการรวบรวมพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ในคดีอาญา ดังนั้น ผู้เขียนจึงมุ่งที่จะศึกษาวิเคราะห์ปัญหาในประเด็นดังต่อไปนี้

ปัญหาประการแรก ปัญหาการกำหนดบทบัญญัติเกี่ยวกับการรวบรวมพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา การรวบรวมพยานหลักฐานชั้นพนักงานสอบสวนเป็นกระบวนการยุติธรรมเบื้องต้นที่มีความสำคัญต่อการใช้พิสูจน์ให้ทราบข้อเท็จจริงในคดีความผิดอาญาซึ่งกฎหมายได้บัญญัติเกี่ยวกับการรวบรวมพยานหลักฐานไว้เป็นบททั่วไปและไม่มีบทบัญญัติเฉพาะเกี่ยวกับพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ บทบัญญัติมาตรา 131 กำหนดให้การรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ว่าจำเลยมีความผิดหรือบริสุทธิ์เป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะดำเนินการตามที่เห็นสมควร และมาตรา 131/1 วรรคแรก กำหนดเกี่ยวกับพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ บทบัญญัติดังกล่าวไม่ได้บังคับให้พนักงานสอบสวนต้องรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องในคดีทั้งหมดรวมเข้าไปในสำนวนจึงเป็นดุลพินิจของพนักงานสอบสวนที่จะรวบรวมหรือไม่รวบรวมหลักฐานอะไรเข้าไปในสำนวนก็ได้และไม่มีบทบัญญัติถึงการรวบรวมพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์เป็นการเฉพาะ รวมถึงไม่ได้มีการกำหนดเกี่ยวกับการตรวจพิสูจน์ทางดิจิทัล (Digital Forensics) ไว้อีกด้วย

ในกฎหมายพิเศษอื่นเองก็ได้มีการกำหนดให้อำนาจเจ้าพนักงานในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ตามบทบัญญัติของกฎหมายแต่ละฉบับซึ่งการจะบังคับใช้อำนาจตาม

พระราชบัญญัติเหล่านี้ได้นั้น ความผิดจะต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กฎหมายฉบับนั้นมุ่งคุ้มครอง เป็นกรณีเฉพาะเท่านั้นและต้องมีการกำหนดบทบัญญัติให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานตามกฎหมายอีกด้วย แม้ในพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 ซึ่งเป็นกฎหมายพิเศษที่กำหนดให้พนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา สามารถร้องขอให้พนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวใช้อำนาจในการรวบรวม พยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ที่กำหนดไว้ได้ หากแต่การกำหนดให้พนักงานสอบสวนจำเป็นต้อง ร้องขอพนักงานเจ้าหน้าที่จึงอาจทำให้เกิดความล่าช้าในการรวบรวมพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ได้ รวมถึง การไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการรวบรวมพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ในประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญาและและมีกฎหมายพิเศษอื่นที่กำหนดเกี่ยวกับการรวบรวมพยานหลักฐาน อิเล็กทรอนิกส์ไว้หลายฉบับ ทำให้หลักเกณฑ์ในการจะใช้อำนาจในการรวบรวมพยานหลักฐาน อิเล็กทรอนิกส์มีมากมายและแตกต่างกัน จนอาจเกิดปัญหาการทับซ้อนกันของกฎหมายที่ส่งผล ต่อการอ้างและรับฟังพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ในชั้นศาล

ปัญหาประการที่สอง ปัญหาเกี่ยวกับอำนาจและขอบเขตอำนาจของพนักงานสอบสวน ในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ พนักงานสอบสวนมีอำนาจรวบรวมพยานหลักฐานได้ ทุกชนิดเท่าที่จะพิสูจน์การกระทำความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาซึ่งอำนาจในการรวบรวม พยานหลักฐานนั้น สามารถทำได้หลายประการตามที่ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา ลักษณะ 2 การสอบสวน หมวด 1 การสอบสวนสามัญ หากแต่หลักเกณฑ์ในการใช้อำนาจ บางประการที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอาจไม่เหมาะสมกับการรวบรวม พยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ โดยลักษณะของพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์อาจอยู่ในรูปของ ข้อมูล (Data) หรือสารสนเทศ (Information) ที่อาจถูกแก้ไข เปลี่ยนแปลง และถูกลบทำลายได้ง่าย การใช้หลักเกณฑ์ในการรวบรวมพยานหลักฐานทั่วไป อาจทำให้เกิดข้อขัดขัดในการรวบรวม พยานหลักฐาน รวมถึงกฎหมายพิเศษอื่นได้มีการกำหนดอำนาจพิเศษอื่นเพิ่มเติมจากอำนาจทั่วไป ที่กำหนดไว้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งมีความเหมาะสมต่อการรวบรวม พยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์และช่วยให้การได้มาซึ่งพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์มีประสิทธิภาพ มากยิ่งขึ้น

อีกทั้ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้มีการบัญญัติรับรองและ คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนชาวไทยซึ่งสิทธิขั้นพื้นฐานที่ได้รับความสำคัญเป็นอย่างมาก คือ สิทธิความเป็นส่วนตัว (Privacy) ที่ครอบคลุมถึงความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลหรือ ข้อมูลส่วนตัว (information privacy) และความเป็นส่วนตัวในการติดต่อสื่อสาร (privacy of communication) การแสวงหาพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนอาจเป็นการเข้าไปแทรกแซงสิทธิและเสรีภาพ

ของบุคคลจากการเข้าถึงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์หรือข้อมูลการจราจรทางอิเล็กทรอนิกส์ของบุคคล และอาจทำให้พนักงานสอบสวนได้พบเห็นข้อมูลอื่นนอกเหนือจากพยานหลักฐานในคดี การจะใช้ อำนาจของพนักงานสอบสวนจึงควรกระทำได้เฉพาะในกรณีที่มีกฎหมายบัญญัติไว้เท่านั้นและ ควรมีการกำหนดขอบเขตของการใช้อำนาจของพนักงานสอบสวนไว้ โดยพิจารณาถึงดุลยภาพ ระหว่างสิทธิของประชาชนและการใช้อำนาจของพนักงานสอบสวนในการรวบรวมพยานหลักฐาน อิเล็กทรอนิกส์

ปัญหาประการที่สาม ปัญหาเกี่ยวกับแนวทางขั้นตอนในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐาน อิเล็กทรอนิกส์ กระบวนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานถือว่าเป็นกระบวนการแรกเริ่มในการ ดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและถือได้ว่าเป็นมีความสำคัญเป็นอย่างมาก พนักงานสอบสวน มีหน้าที่รวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ ทั้งพยานหลักฐานที่พบปรากฏอยู่ใน บริเวณที่เกิดเหตุและพยานหลักฐานอื่นที่เกี่ยวข้องในคดีโดยอาศัยอำนาจหน้าที่ตามประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายอื่น เพื่อแสวงหาข้อเท็จจริงและพหุติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกล่ามทาและรู้ตัวผู้กระทำผิด รวมถึงสามารถพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือ ความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา หากการรวบรวมพยานหลักฐานนั้น ไม่ถูกต้องหรือการเก็บรักษา พยานหลักฐานนั้น ไม่เหมาะสมอาจทำให้พยานหลักฐานนั้นขาดความน่าเชื่อถือในชั้นศาลและ ไม่อาจรับฟังได้ จนเป็นเหตุให้ไม่สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดที่แท้จริงมาลงโทษได้ โดยเฉพาะ พยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ที่มีลักษณะเป็นข้อมูลในอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์หรือระบบ อิเล็กทรอนิกส์ การจะรักษาความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์เพื่อให้พยานหลักฐาน นั้นสามารถรับฟังได้และมีความน่าเชื่อถือจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก

กฎหมายของประเทศไทยเกี่ยวกับการรวบรวมพยานหลักฐานไม่ได้มีการกำหนด กฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการขั้นตอนหรือมาตรฐานการปฏิบัติงานในการรวบรวมพยานหลักฐาน อิเล็กทรอนิกส์ของพนักงานสอบสวนไว้ ระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีซึ่งกำหนดแนวทางในการ รวบรวมพยานหลักฐานและคำสั่งสำนักงานพิสูจน์หลักฐานตำรวจที่เกี่ยวข้องต่างเป็นเพียงแนวปฏิบัติ และไม่ได้มีบทลงโทษในทางอาญาแก่เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานไม่เหมาะสม รวมทั้งรายละเอียดที่ กำหนดไว้ก็ไม่ชัดเจนเพียงพอ ทำให้แนวทางการรวบรวมพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์จึงเป็นไปตาม ดุลยพินิจของพนักงานสอบสวนเท่านั้น ส่งผลให้การได้มาซึ่งพยานหลักฐานในคดีอาจขึ้นอยู่กับ ความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ของพนักงานสอบสวนแต่ละคน อีกทั้ง พยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ นั้นสามารถได้มาจากอุปกรณ์ทางอิเล็กทรอนิกส์หลายชนิด ลักษณะขั้นตอนในการรวบรวมหรือ กระบวนการในการจัดเก็บข้อมูลซึ่งเป็นพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์จากอุปกรณ์ที่ต่างกันก็อาจ

จำเป็นต้องใช้วิธีการที่ต่างกัน หากกระบวนการปฏิบัติงานไม่เหมาะสมหรือขาดความน่าเชื่อถือแล้ว พยานหลักฐานนั้นอาจถูกปฏิเสธการรับฟังและส่งผลกระทบต่อคดีได้อีกด้วย

เมื่อพิจารณาสภาพปัญหาดังที่กล่าวมาข้างต้น ผู้เขียนจึงมีความสนใจที่จะศึกษาปัญหา การรวบรวมพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ในคดีอาญา โดยศึกษาบทบัญญัติเกี่ยวกับการรวบรวม พยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา บทบัญญัติเกี่ยวกับ อำนาจและขอบเขตอำนาจของพนักงานสอบสวนในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ และแนวทางขั้นตอนในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ของประเทศไทยและ ต่างประเทศ ทั้งนี้ เพื่อหาแนวทางปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับการรวบรวมพยานหลักฐาน อิเล็กทรอนิกส์ในคดีอาญาที่จะทำให้การดำเนินคดีเป็นไปอย่างเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพ มากยิ่งขึ้น

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาความเป็นมา แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการรวบรวมพยานหลักฐาน อิเล็กทรอนิกส์ในคดีอาญา
2. เพื่อศึกษาหลักเกณฑ์และหลักกฎหมายเกี่ยวกับการรวบรวมพยานหลักฐาน อิเล็กทรอนิกส์ในคดีอาญาของพนักงานสอบสวน
3. เพื่อวิเคราะห์ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการรวบรวมพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ ในคดีอาญาของประเทศไทยเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ
4. เพื่อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหามายเกี่ยวข้องกับการรวบรวมพยานหลักฐาน อิเล็กทรอนิกส์ในคดีอาญาของพนักงานสอบสวน

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

การรวบรวมพยานหลักฐานในคดีที่มีการกระทำความผิดทางอาญาอาจเกี่ยวพันกับ อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์และเทคโนโลยีได้ หากแต่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีได้บัญญัติ เกี่ยวกับการรวบรวมพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ไว้โดยตรงและกำหนดอำนาจพิเศษให้อำนาจ แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายเฉพาะอื่นเท่านั้น ทั้งยังไม่มีการบัญญัติกฎหมายที่กำหนด แนวทางขั้นตอนในการรวบรวมพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ให้พนักงานสอบสวนยึดถือปฏิบัติ ทำให้พยานหลักฐานที่ได้มาอาจไม่ถูกต้องตามกฎหมายหรือขาดความน่าเชื่อถือซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อ การรวบรวมพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์เพื่อดำเนินคดีได้ ดังนั้น จึงควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติ เกี่ยวกับการรวบรวมพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

และบัญญัติกฎหมายที่กำหนดแนวทางการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ของพนักงานสอบสวน เพื่อให้การรวบรวมพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์นั้นเป็นไปอย่างมีเหมาะสมและการดำเนินคดีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาวิจัยถึงปัญหาการรวบรวมพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ในคดีอาญา มุ่งศึกษาประเด็นการกำหนดบทบัญญัติเกี่ยวกับการรวบรวมพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา การกำหนดอำนาจและขอบเขตอำนาจของพนักงานสอบสวนในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ และแนวทางขั้นตอนในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งศึกษาวิเคราะห์จากแนวคิดและทฤษฎี รวมถึงหลักกฎหมายไทยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ในส่วนของกฎหมายต่างประเทศจะศึกษากฎหมายเกี่ยวกับการรวบรวมพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ของสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ และเครือรัฐออสเตรเลีย เฉพาะรัฐควีนส์แลนด์ เพื่อนำแนวคิดและหลักเกณฑ์ที่ได้จากการศึกษามาปรับใช้ในการปรับปรุงและแก้ไขกฎหมายไทย

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษารั้งนี้ใช้วิธีการศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ประมวลวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทย กฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง รวมถึงค้นคว้ารวบรวมจากหนังสือ ตำราทางวิชาการ เอกสารทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ งานวิจัย บทความ วารสารทางกฎหมาย และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการรวบรวมพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ในคดีอาญา ตลอดจนกฎหมายของต่างประเทศที่เกี่ยวข้องในเรื่องดังกล่าว โดยนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับหลักกฎหมายไทย แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาข้อสรุปและเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาที่เหมาะสม

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบความเป็นมา แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการรวบรวมพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ในคดีอาญา
2. ทำให้ทราบหลักเกณฑ์และหลักกฎหมายเกี่ยวกับการรวบรวมพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ในคดีอาญาของพนักงานสอบสวน

3. ทำให้ทราบถึงสภาพปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการรวบรวมพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ในคดีอาญาของกฎหมายไทยเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ

4. ทำให้ทราบถึงแนวทางแก้ไขปัญหากฎหมายในเรื่องเกี่ยวกับการรวบรวมพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ในคดีอาญาของพนักงานสอบสวน

1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ

การศึกษาครั้งนี้ได้กำหนดนิยามศัพท์ ดังนี้

อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Device) หมายถึง อุปกรณ์ที่สามารถรับส่ง เก็บบันทึก หรือประมวลผลข้อมูลสารสนเทศได้ รวมถึงอาจเข้าถึงหรือประมวลผลได้ด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ เช่น คอมพิวเตอร์ อุปกรณ์บันทึกข้อมูลแบบพกพา (Memory Stick) ฮาร์ดดิสพกพา (External Hard Disk/ Portable Hard Drive) โทรศัพท์มือถือ และกล้อง เป็นต้น

เครือข่ายออนไลน์ หรือ อินเทอร์เน็ต (Internet) หมายถึง ระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ ซึ่งเชื่อมโยงเครือข่ายมากมายทั่วโลกเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดการสื่อสารและการแลกเปลี่ยนข้อมูลร่วมกัน โดยอาศัยตัวเชื่อมเครือข่ายภายใต้มาตรฐานการเชื่อมโยงเดียวกัน

พยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Evidence) หมายถึง พยานหลักฐานที่เป็นข้อมูลที่ได้สร้าง ส่ง รับ เก็บรักษาไว้โดยอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ หรือข้อมูลที่สามารถประมวลผลด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ หมายความว่ารวมถึงข้อมูลคอมพิวเตอร์และข้อมูลที่ถูกจัดเก็บไว้ที่ผู้ให้บริการซึ่งเป็นบุคคลที่สามที่นำมาเป็นพยานหลักฐานพิสูจน์ความจริงต่อศาล